

MATEMATIKAI KOMPETENCIATERÜLET „B”

Magyar nyelv

7. évfolyam

TANULÓI MUNKAFÜZET

KÉSZÍTETTÉK: Efné Nagy Zsuzsanna
Gyuricza Zsolt

A kiadvány KHF/4543-13/2008. engedélyszámon 2008.12.06. időponttól
tankönyvi engedélyt kapott
Educatio Kht. Kompetenciafejlesztő oktatási program kerettanterv

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült, a sulinova oktatási programcsomag részeként létrejött tanulói információhordozó. A kiadvány sikeres használatához szükséges a teljes oktatási programcsomag ismerete és használata.
A teljes programcsomag elérhető: www.educatio.hu címen.

Fejlesztési programvezető: Pálfalvi Józsefné dr.

Szakmai tanácsadók: Fábián Mária, dr. Molnár Éva, dr. Vidákovich Tibor

Szakmai lektorok: dr. Berkéné dr. Sajti Ilona, dr. Molnár Edit Katalin

Grafika: V. Molnár Júlia

Felelős szerkesztő: Teszár Edit

H-BMAT0701

©

Szerzők:
Effné Nagy Zsuzsanna
Gyuricza Zsolt

Educatio Kht. 2008.

Tömeg: 210 gramm
Terjedelem: 9,48 (A/5 ív)

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők:
Tantárgy-pedagógiai szakértő: Gecsei Edit
Tudományos szakmai szakértő: dr. Kakuszi B. Péter
Technológiai szakértő: Kempfner Zsófia

TARTALOM

1. MODUL: A mondat fogalma, fajtái	5
2. MODUL: A mondat fő részei	19
3. MODUL: Szó szerkezetek az egyszerű mondatban	31
4. MODUL: A tárgyas szó szerkezet jellemzői	43
5. MODUL: A szóösszetételek	57

1. MODUL

A MONDAT

FOGALMA, FAJTÁI

A MONDAT FOGALMA ÉS FAJTÁI

Beszédünk vagy írásunk legkisebb egysége a mondat.

A mondat tartalmi jellemzője: önálló, egész gondolatot fejez ki. A mondatok tartalmát a szövegösszefüggés vagy a beszédhelyzet teszi véglegessé, egyértelművé.

A mondat formai jellemzője: nyelvtani szabályok szerint összekapcsolt szavak alkotják, mivel általában több szóból állnak, de vannak egy szóból állóak is.

A mondatokat osztályozhatjuk:

- a közlésfolyamatban betöltött szerepük alapján,
- minőségük szerint,
- szerkezetük alapján.

Mondataink a közlésfolyamatban betöltött szerepük alapján:

A mondat a beszélő gondolatait, érzelmeit, akaratát fejezi ki. Minden mondat a tényleges vagy elképzelt valóságot ábrázolja, kifejezi a beszélőnek ehhez való viszonyát, s felhívja rá a hallgató figyelmét. A mondatfajtákban egyszerre fejeződik ki a beszélő közlési célja, a hallgatósághoz való viszonya és a hallgató szerepe. Ez a három tényező különféleképpen kapcsolódhat össze, így különféle mondatfajták jöhetnek létre: *kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó és óhajtó* mondatok.

A mondatok logikai minősége:

A beszélő a valóságra vonatkozó gondolatait kifejezheti *állító* vagy *tagadó* mondatokkal. Minden mondatfajta lehet állító vagy tagadó is.

A mondatok szerkezete:

A mondatban különböző szófajú szavak találhatók, de a szavak a mondanivalótól függően más-más kapcsolatba léphetnek egymással. A szavak a mondatban *mondatrészekké* válnak, az állítmány, az alany, a tárgy, a határozó, a jelző szerepét töltik be.

Az *egyszerű* mondat egyetlen önálló, kerek gondolatot fejez ki, egy alany–állítmányi szerkezet van benne. Az *összetett* mondat két vagy több alany–állítmányi szerkezetet tartalmaz.

Az *egyszerű mondat* szerkezete alapján többféle lehet aszerint, hogy milyen mondatrészekből épül fel. Ha a mondat csak alany–állítmányi szerkezetből áll, akkor *tőmondatról* beszélünk. A *bővített mondatban* a fő mondatrészekon kívül más mondatrész is található (tárgy, határozó, jelző).

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Keresd meg azokat a *közös sajátosságokat*, amelyek mindegyik megállapításban szerepelnek, és írd ki a pontsorra!

- A) A beszéd egysége, önálló gondolatot fejez ki, nyelvtani szabályok szerint összekapcsolt szavakból épül fel.
- B) Az írásunknak önálló gondolatot kifejező egysége, amelyet nyelvtani szabályok szerint szavakból alkotunk.
- C) Kérdést tartalmazó egysége a nyelvi megnyilatkozásnak, amely egy egész, önálló gondolatot tartalmaz, szavak alkotják meghatározott nyelvtani szabályok szerint.
- D) Egy egész, önálló gondolat tagadása, amelyet nyelvtani szabályok szerint több szóból alkotunk.
- E) A beszélő érzelmeit, akaratát fejezi ki, önálló gondolatot tartalmaz, nyelvtani szabályok szerint szerkesztett szavakból épül fel.
- F) Nem igaz, hogy nem önálló gondolatot tartalmaz, és nem nyelvtani szabályok szerint összekapcsolt szavakból épül fel.

.....
.....

Mire vonatkoznak a kiemelt közös sajátosságok?

2. FELADAT

Melyik mondatfajta nem illik a sorba? Húzd át! Választásodat szóban indokold meg!

- a) kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó, óhajtó, tagadó
- b) egyszerű, összetett, bővített, tőmondat, kérdő
- c) állító, tagadó, tőmondat, óhajtó

3. FELADAT

Tamás és Judit barátok. Egymás mellett ülnek az órákon, mindketten jól tanulnak, és szeretik a játékos feladatokat. Egy nap nyelvtanból a mondatokról tanultak. Szó szerint leírták a tanárnő szavait:

„A mondatfajtákban egyszerre fejeződik ki a beszélő **közlési célja**, a **hallgatósághoz való viszonya** és a **hallgató szerepe**. Ez a három tényező különbözőképpen kap hangsúlyt az egyes mondatokban, így különféle mondatfajták jönnek létre: kijelentő, kérdő, felszólító, felkiáltó és óhajtó mondatok.”

Segíts nekik! Hogyan párosíthatják a gyerekek a tényezőket úgy, hogy ugyanaz a kettő együtt ne ismétlődjön meg?

Írd a téglalapokba az egyes tényezők betűjelét!

közlési cél – K

viszony a hallgatóhoz – V

hallgató szerepe – Sz

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

4. FELADAT

Egy nap Tamás rossz fát tett a tűzre, és magyarázkodása után figyelmeztette őt édesanyja, hogy egy dologról vagy csak állítson valamit, vagy csak tagadja azt.

Tamás anyukája szerint:

EGY MONDAT A MINŐSÉGE SZERINT VAGY CSAK ÁLLÍTÓ, VAGY CSAK TAGADÓ.

Dönts el, hogy a táblázatban felsorolt esetek közül mikor igaz Tamás anyukájának állítása! Tegyel egy X jelet a táblázat megfelelő cellájába!

ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
Egy mondat minősége szerint egyszerre állító és tagadó.		
Egy mondat minősége szerint állító és nem tagadó.		
Egy mondat minősége szerint nem állító és tagadó.		
Egy mondat minősége szerint nem állító és nem tagadó.		

2. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alábbi kifejezések felhasználásával fogalmazd meg, mi a mondat!

A mondat .....

.....

.....

2. FELADAT

Korábban már volt arról szó, hogy a mondatfajtákat három tényező határozza meg. Tamas azon gondolkodott, hogy ha a három tényezőtől csak kettőt választ ki, akkor milyen módon változtathatja meg a tényezők sorrendjét.

Hány ilyen pár hozható létre a mondatfajtákat meghatározó tényezőkből, ha szabadon változtatható a tényezők sorrendje?

Írd a négyzetekbe az egyes tényezők betűjelét!

közlési cél – C

viszony a hallgatóhoz – V

hallgató szerepe – Sz

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

--	--

3. FELADAT

Válaszd ki, melyik illik az üres téglalapba, majd írd le!

kijelentő mondat
felkiáltó mondat
bővített mondat
állító mondat

.....

4. FELADAT

A tanítás után Tamás és Judit otthon mondatokat elemeztek. Példákat kerestek a következő állításra:

EGY MONDAT AKKOR ÉS CSAK AKKOR EGYSZERŰ, HA EGY ALANY-ÁLLÍTMÁNYI SZERKEZET VAN BENNE.

Karikázd be annak az állításnak a betűjelét, amelyre valószínűleg találtak példamondatot!

- A) A mondat egyszerű, és a mondatban egy alany-állítmányi szerkezet van.
- B) A mondat nem egyszerű, és egy alany-állítmányi szerkezet alkotja.
- C) A mondat egyszerű, és a mondatban nem egy alany-állítmányi szerkezet van.
- D) A mondat nem egyszerű, és nem egy alany-állítmányi szerkezet alkotja.

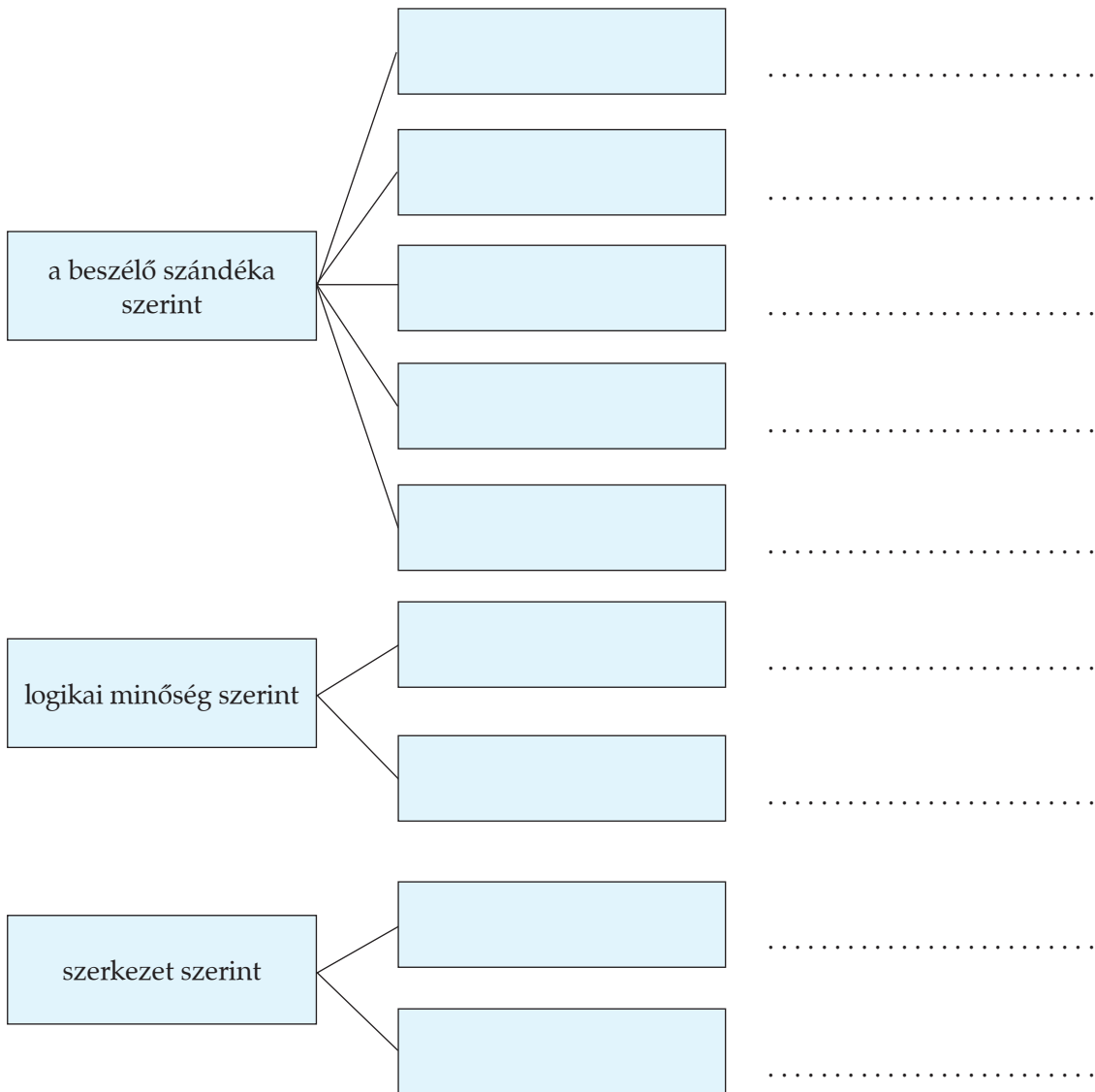
3. EGYSÉG

1. FELADAT

Csoportosítsd háromféleképpen a megadott mondatokat! Írd a vonalra a mondatok betűjelét!
(Ugyanazt a mondatot több helyre is beírhatod.)

A téglalapokba írd be a mondatfajták megnevezését!

- A) Bárcsak mindenki egészségesen élhetne!
- B) Gondolkodtál-e már azon, miként tudnál többet mozogni?
- C) Eddzétek magatokat rendszeresen!
- D) Ó, ez nagyon nehéz!
- E) Nem mindenki szeret sportolni.

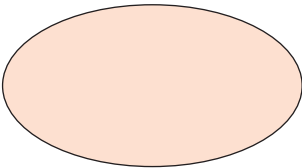
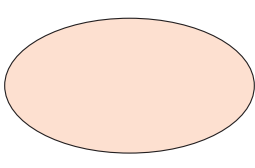
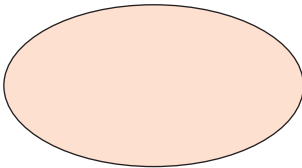
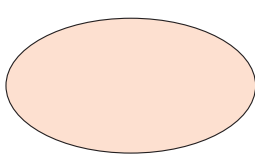
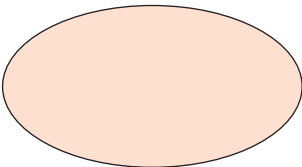
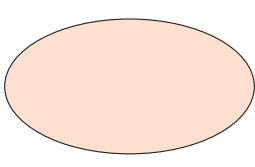
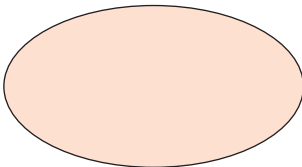
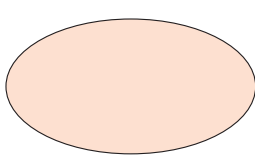
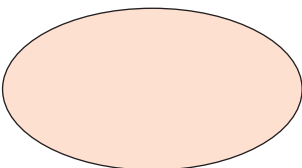
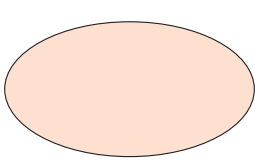
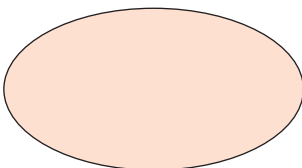
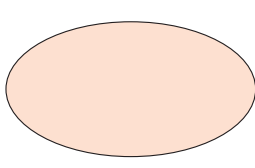
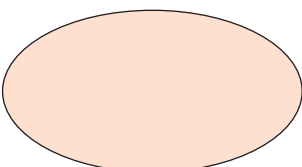
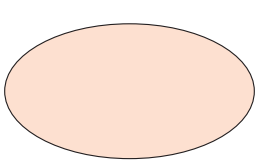
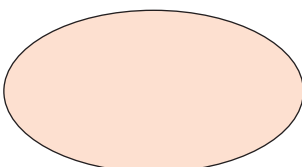
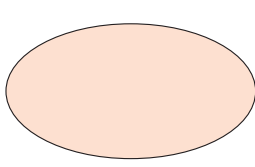

2. FELADAT

Tamás és Judit kedvet kapott a játékhoz, és megpróbálták az órán tanultakat más formában, játékosan feldolgozni. Készítettek néhány halmazt. Az egyikbe a mondat osztályozásának lehetőségei közül írtak párat, a másikba ehhez illő mondatfajtákat választottak. Kíváncsiak voltak, vajon az osztálytársaik megtalálják-e az összeillő párokat.

A mondat osztályozásának szempontjai: szerkezet, minőség; mondatfajták: állító, egyszerű, tagadó.

A mondat osztályozásának szempontjai szerint:	Mondatfajták:	A mondat osztályozásának szempontjai szerint:	Mondatfajták:
---	---------------	---	---------------

3. FELADAT

Tamásék játékos feladványa nagy sikert aratott osztálytársaik körében. A következő feladatot már nem is ők, hanem Kati tette fel.

Fejezd be a megkezdett mondatot!

Ha a mondat összetett, akkor két vagy több alany–állítmányi szerkezetet tartalmaz.

Tegyük fel, hogy egy mondat egy alany–állítmányi szerkezetet tartalmaz, tehát .....

.....

4. FELADAT

Figyeld meg, miként alakítottuk át a mondatot! Végezd el a másik mondat átalakítását!

Kata zongorázik.

→ Kata már hat éves kora óta zongorázik.

.....

→ A kirándulók már délelőtt megérkeztek a kilátóba.

Péter mindig igazat mond.

→ Az emberek nem szeretik a hazugságot.

Mindig pontosan érkezem.

→ .....

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be a megadott nyelvtani fogalmakat az ábra megfelelő részébe!

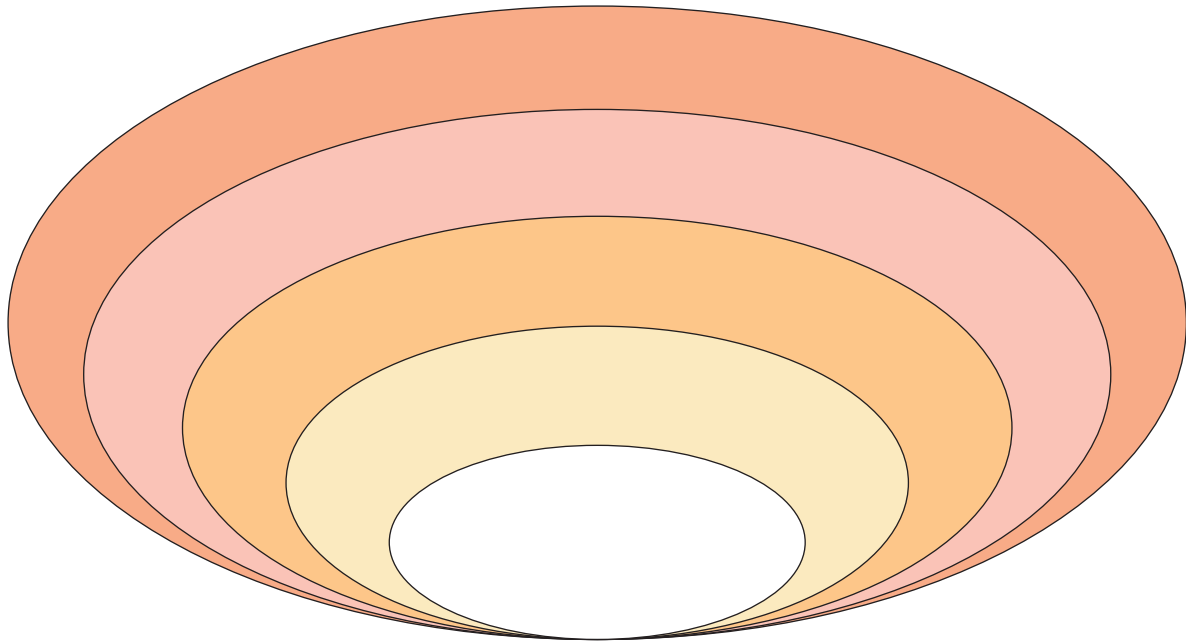
szóelemek

betűk

mondatok

szavak

szöveg

2. FELADAT

Írd a pontsorra a helyes következtetést!

A mondat szerkezete szerint lehet egyszerű vagy összetett is. Az *egyszerű mondat* egyetlen önálló, kerek gondolatot fejez ki, egy alany–állítmányi szerkezet van benne. Az *összetett mondat* két vagy több alany–állítmányi szerkezetet tartalmaz.

Az a mondat, amit az osztály elemez, két alany–állítmányi szerkezetet tartalmaz, tehát. ....

.....

3. FELADAT

Írd be a pontsorra a megfelelő mondatokat!

- Holnap kirándulunk. → Földrajzversenyre megyek.
Holnap kiránduljunk? → .....
Bárcsak holnap kirándulhatnánk! → .....
Kiránduljunk holnap! → .....
Ó, holnap kirándulunk! → .....

4. FELADAT

Változtasd meg az alábbi mondatban a szavak sorrendjét minden lehetséges módon!

Írd le az összes lehetséges esetet! Beszéljétek meg, miért változott meg a mondat jelentése!

Kati színházba megy.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be az ábrába a felsorolt fogalmakat!

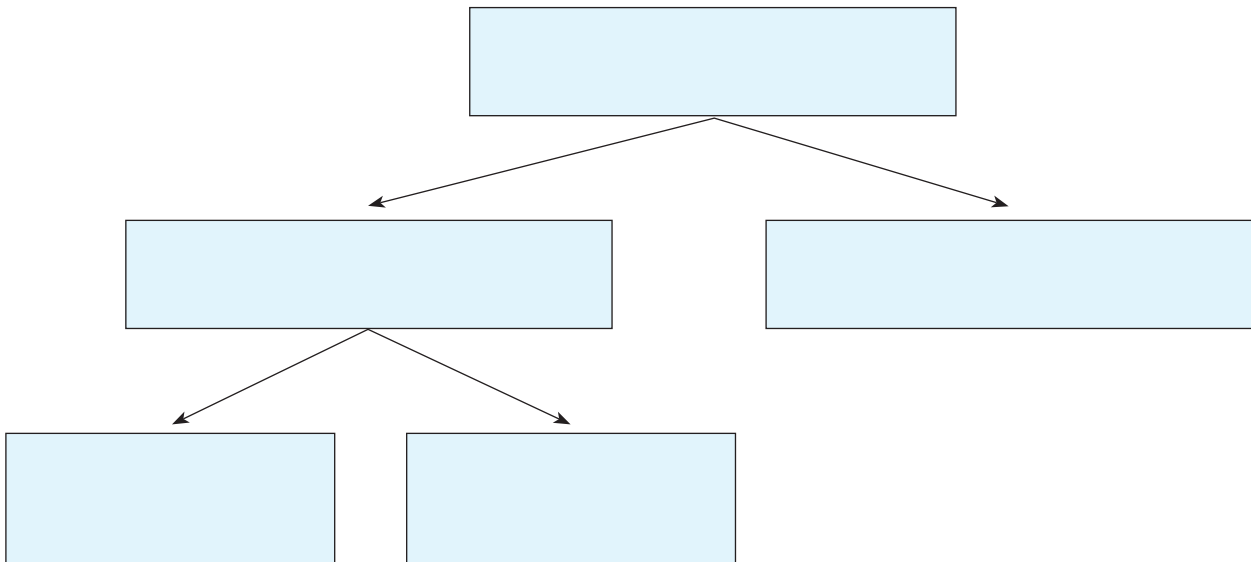
bővített mondat

összetett mondat

mondat

tőmondat

egyszerű mondat

2. FELADAT

A fiúkat a tanárnő egyik mondata elgondolkodtatta: „A mondat a beszélő gondolatait, érzelmeit és akarata közlésének szándékát fejezi ki.”

Azon tűnődtek, vajon külön-külön minden mondatfajta csak egyiket fejezi ki, vagy egyidejűleg többet is kifejezhet.

Elkezdtek sorra venni a lehetőségeket. Tedd meg te is: gondolat (G), érzelem (É), akarat (A).

Beszélgétek meg, mely mondatfajtra melyik a leginkább jellemző!

3. FELADAT

Figyeld meg, miként alakítottuk át az egymást követő mondatokat, majd a következő mondatot magad szerkeszd meg!

A gyerekek kacagnak.

A gyerekek hangosan kacagnak.

Az iskolás gyerekek hangosan kacagnak.

.....

4. FELADAT

Fejezd be a következő mondatot!

Ha a mondat összetett, akkor két vagy több alany-állítmányi szerkezetet tartalmaz.

Ha két vagy több alany-állítmányi szerkezet van egy mondatban, akkor a tagmondatok közötti kapcsolat lehet egyenrangú.

Tehát ha a mondat összetett, akkor .....

2. MODUL

A MONDAT FŐ RÉSZEI

A MONDAT FŐ RÉSZEI

Mondanivalónkat két pillérrre építjük:

- amit megállapítunk, állítunk valakiről, valamiről: ezt fejezi ki **az állítmány**.
- akire, amire ez a megállapítás vonatkozik: ezt fejezi ki **az alany**.

Ez a két mondatrész egyformán fontos. Ezért az *állítmány* és az *alany kapcsolatát hozzárendelő szószerkezetnek* nevezzük.

Az állítmány az a fő mondatrész, amellyel az alanyról megállapítunk valamit. Kérdése: mit állítunk? Az *állítmány fajtáit* szófajuk szerint csoportosíthatjuk:

- Ha az állítmány szófaja *ige*, a mondatban *igei állítmány* van (pl.: A kislányok iskolába *mennek*). Az ige csak az állítmány szerepét töltheti be.
- Ha az állítmány szófaja valamilyen *névszó* (főnév, melléknév, számnév, névmás), a mondatban *névszói állítmány* van. Pl.: Ezek a kislányok *diákok*. A labda *gömbölyű*. A feladatok száma *öt*. Ez a könyv *az enyém*.
- Ha az állítmányként álló *névszóhoz hozzákapcsolódik a létige*, akkor *névszói–igei állítmány* van a mondatban. Pl.: Ezek a kislányok *diákok lesznek*. A létige ilyenkor segédigeként szerepel, mivel a névszók nem képesek kifejezni a cselekvés idejét, módját, számát, személyét.

Az alany az a fő mondatrész, amelyre az állítmánnyal kifejezett megállapítás vonatkozik. Kérdése: ki, mi, kik, mik + az állítmány. Az alanyként álló névszó mindig ragtalan.

Az alany szófaja általában főnév vagy főnévi jellegű szó, például főnévi névmás. Az alany szófaja *főnévi igenév* is lehet, elsősorban a *kell*, *szabad*, *lehet*, *illik*, *tessék* ige mellett, illetve, ha mondat állítmánya névszó (pl.: *Illik köszönni*. *Játszani jó*.)

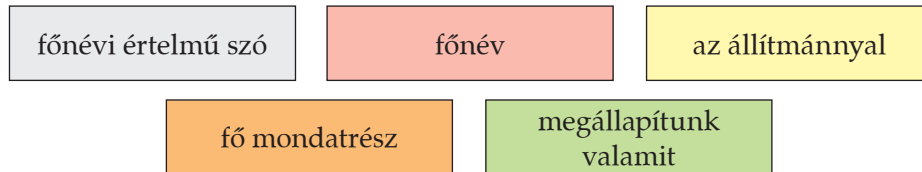
Az alany fajtái:

- **Határozott** alany van a mondatban, ha külön szóval megnevezzük vagy az igealak egyértelműen utal rá. Pl.: *A baba jár*. *Mikor érkezel?*
- **Határozatlan** az alany, ha nem tudjuk vagy nem akarjuk megnevezni, hogy pontosan kire vonatkozik az állítás. Pl.: *Valaki kopog*.
- **Általános** alanyról akkor beszélünk, ha az állítmány mindenkire vagy egy közösség minden tagjára vonatkozik. Pl.: *Mindenki örült*.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alábbi kifejezések felhasználásával fogalmazd meg, mi az alany!

Az alany az a .....

.....

2. FELADAT

A példák alapján pótolod a mondatok hiányzó mondatrészét!

A gyerekeknek jó a kedve. —————> Az öcsémnek ..... a nyelvérzéke.

A gyerekeknek jó volt a kedve. —————> Az öcsémnek ..... a nyelvérzéke.

A gyerekeknek van kedvük a táborozáshoz. —> Az öcsémnek mindig szerencséje.....

.....

3. FELADAT

Fanni és Panni testvérek. Szüleik megbízták őket, hogy a nagyi születésnapjára ők vegyék meg az ünnepi tortát. Három feltételt szabtak csupán: a torta legyen díszes (**D**), fehér (**F**) és marcipános (**M**).

A gyerekek el is mentek a cukrászdába, ahol sokféle tortát láttak, de egy olyat sem, amire mindhárom állítás igaz lett volna.

Milyen torta közül válogathattak, ha az előírt feltételek közül kettőnek mindegyik édesség megfelelt?

Írd az üres téglalapokba az egyes állítások betűjelét! (díszes, fehér, marcipános)

--	--	--	--	--	--	--	--

4. FELADAT

A születésnap jól sikerült. Fanni és Panni nagyon ügyes volt, még nagyi csalafinta nyelvtani feladványaira is tudták a választ.

Nagyi így szólt:

HA A MONDATBAN EGY FŐ MONDATRÉSZ VAN, AZ VAGY CSAK ALANY, VAGY CSAK ÁLLÍTMÁNY.

A két testvér egymás szavába vágva a következő kijelentéseket adta:

Karikázd be az igaz állítás betűjelét, és húzd át a hamisét!

- A) Egy elemzett mondatban ugyanaz a fő mondatrész egyszerre alany és állítmány is.
- B) Egy elemzett mondatban a fő mondatrész állítmány, és nem alany.
- C) Egy elemzett mondatban a fő mondatrész nem állítmány és nem alany.
- D) Egy elemzett mondatban a fő mondatrész nem állítmány, hanem alany.

3. FELADAT

Nagyi újabb feladványa alaposan próbára tette a lányokat, de végül ezt is jól sikerült megoldaniuk.

AZ ALANY AKKOR ÉS CSAK AKKOR ÁLTALÁNOS, HA AZ ÁLLÍTMÁNY MINDENKIRE VONATKOZIK.

Fejtsétek meg, hogy a táblázatban felsorolt esetek közül mikor igaz a fenti kijelentés.

Tegyétek egy X jelet a táblázat megfelelő cellájába!

ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
Az alany általános, és az állítmány mindenkire vonatkozik.		
Az alany nem általános, és az állítmány mindenkire vonatkozik.		
Az alany nem általános, és az állítmány nem mindenkire vonatkozik.		
Az alany általános, és az állítmány nem mindenkire vonatkozik.		

3. FELADAT

Fejezd be a mondatot olyan állítmánnyal, amelyet a példák mutatnak!

a)

A gyerekek táborozásra készülnek.

Holnap korán fognak indulni.

Különjáráttal szerettek volna utazni.

Sajnos későn ..... az autóbust.

b)

Az osztály létszáma huszonkettő.

Piros az ég alja.

A sas madár.

Ez a regény. ....

3. EGYSÉG

1. FELADAT

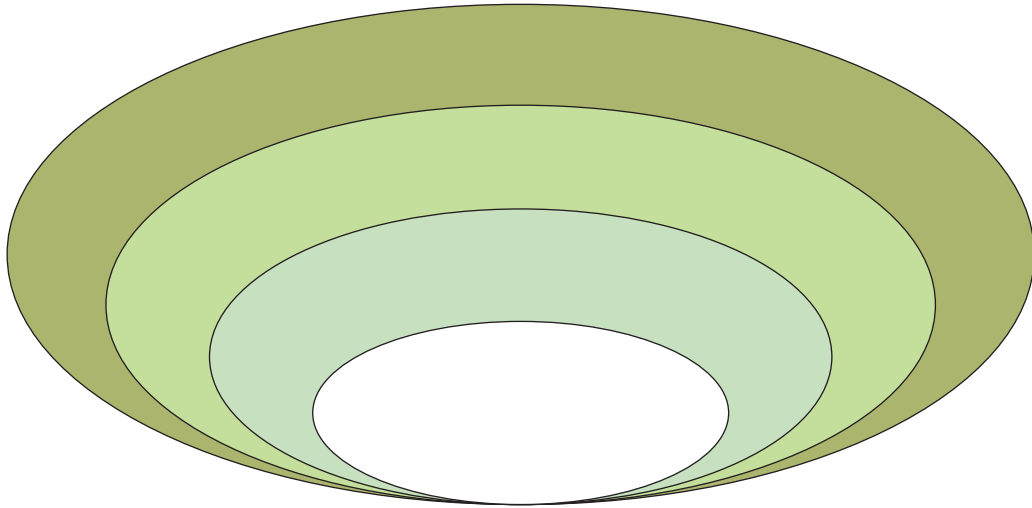
Írd be a megadott nyelvtani fogalmakat és a példamondatot az ábra megfelelő részébe!

Kata olvas.

szó szerkezet

mondat

hozzárendelő szó szerkezet

2. FELADAT

András és Péter elhatározta, szülinapi zsúrt rendez. Az előkészületeket egymás között osztották meg. Milyen szereposztás alakítható ki, ha mindegyikük csak egy feladatot vállal?

Alany: András (A), Péter (P)

Állítmány: vásárol (v), főz (f), mosogat (m), zenél (z)

Töltsd ki a téglalapokat!

3. FELADAT

Mindenki jól szórakozott a zsúron, főleg az aratott nagy sikert, amikor a meghívott fiúk és lányok bizonyították felkészültségüket nyelvtanból. Az egyik feladványt te is megfejtethed.

Fejezd be a mondatot!

Az alany **akkor és csak akkor** határozott, **ha** külön szóval nevezzük meg, vagy igealak utal rá. Most nem neveztem meg külön szóval, és az igealak sem utal rá, **tehát** .....

.....

4. FELADAT

Válaszd ki és írd be, melyik illik az üres téglalapba!

a)

határozatlan
névszói
határozott
tárgy

b)

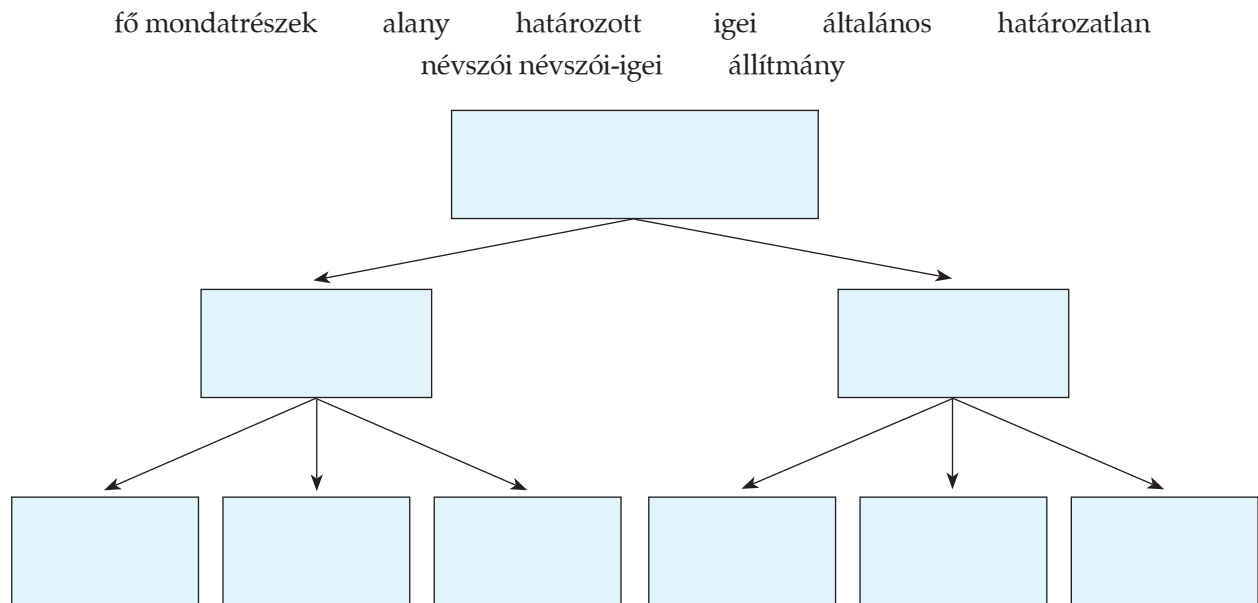

kijelentés
állítás
felszólítás
alany

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be az ábrába a fő mondatrészeket és azok fajtáit!

2. FELADAT

Fejezd be a mondatot!

Ha a mondatban az alany határozott, akkor külön szóval nevezzük meg, vagy az igealak egyértelműen utal rá.

Tegyük fel, hogy a mondatban az alany határozott, de nem külön szóval nevezzük meg, tehát . . . . .

.....

3. FELADAT

Alakítsd át a mondat állítmányát a példának megfelelően!

Ági lázas beteg.

→ Ági lázas beteg volt.

Az idei tavasz hűvös.

→ .....

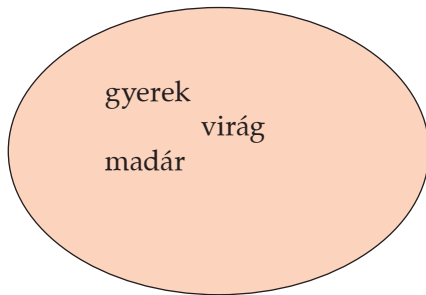
Ági verset mond.

→ Ági verset fog mondani.

..... → Az idei tanévben Ági szorgalmas lesz.

4. FELADAT

Írd le a pontsorra a két csoportba írt szavakból képezhető összes hozzárendelő szó szerkezetet!

.....

.....

.....

Húzd alá, amit a köznapi beszédben is használunk!

Magyarázd meg a jelentésüket!

5. EGYSÉG

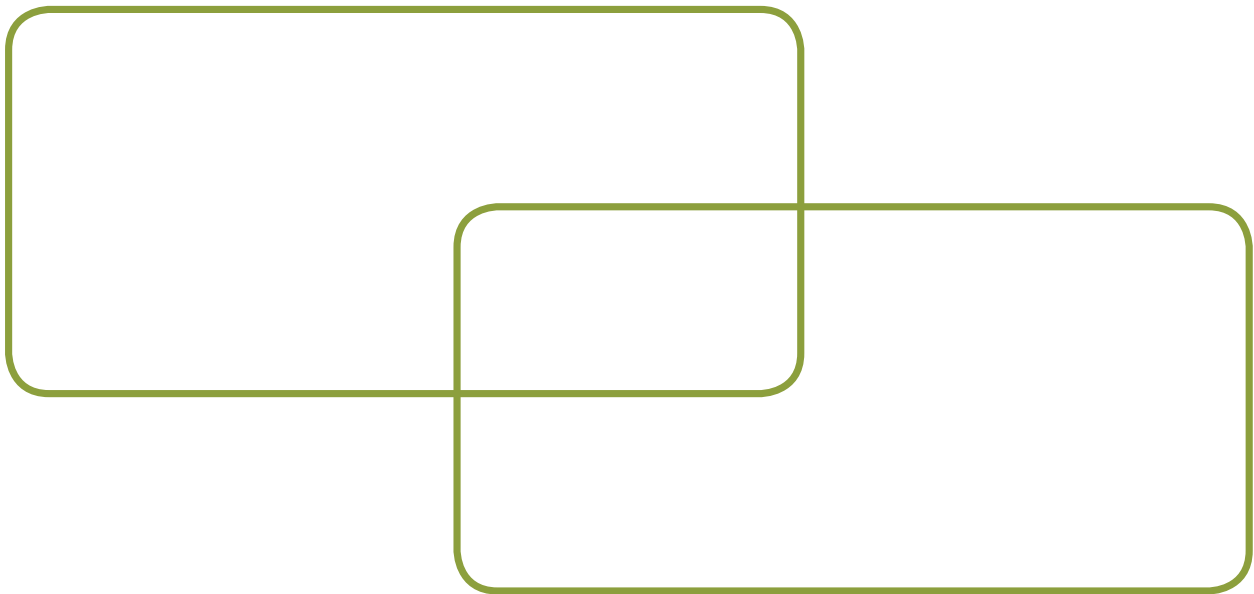
1. FELADAT

Péter és Pali jó barátok, így tegnap együtt tanultak. Péter az egyik fő mondatrész jellemzőit sorolta, Pali a másikat. Válogasd szét a felsorolt tulajdonságokat úgy, hogy az állítások betűjelét beírod az ábra megfelelő részébe!

Majd írd a megfelelő helyre a fiúk nevét is!

- A) Az alanyról állapít meg valamit.
- B) Ragtalan.
- C) Nem lehet ige.
- D) A létige lehet ilyen mondatrész.
- E) Hozzárendelő szó szerkezetet alkot.
- F) Fő mondatrész.
- G) Fajtái: határozott, határozatlan, általános.

.....

2. FELADAT

A mondatokat alany **(A)** és/vagy állítmány **(Á)** és/vagy bővítmény **(B)** alkothatja. Milyen mondatokat alkothatunk, ha azt szeretnénk, hogy ugyanaz a mondat szerkezet ne ismétlődjön meg?

Írd a téglalapokba a lehetséges megoldások betűjelét!

3. FELADAT

Fejezd be a megkezdett mondatot!

Ha a mondatban van ige, akkor az csak állítmány lehet.

Ha az állítmány ige, akkor igei állítmányról beszélünk.

Tehát ha mondatban van ige, akkor .....

4. FELADAT

Írd be az utolsó mondat állítmányát a példamondatoknak megfelelően!

Sokan hetedik éve osztálytársak vagyunk.

Az őszi kirándulás mindnyájunknak nagy élmény volt.

Jövőre .....

3. MODUL

SZÓSZERKEZETEK

AZ EGYSZERŰ

MONDATBAN

SZÓSZERKEZETEK AZ EGYSZERŰ MONDATOKBAN

A mondatban a szorosan összetartozó szavak (ha önálló mondatrészek) szó szerkezetet alkotnak.

A szó szerkezetet alkotó szavakat logikai és nyelvtani viszony fűzi össze.

Hajnalban a faleveleken, fűszálakon esőcseppek csillogtak.

Ebben a mondatban több szó szerkezet található: *esőcseppek csillogtak,*

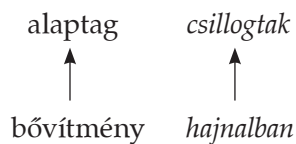
hajnalban csillogtak,

fűszálakon, faleveleken.

A szó szerkezeteket alkotó szavak közötti kapcsolat lehet: – hozzárendelő,
– alárendelő,
– mellérendelő.

- a) **Hozzárendelő** kapcsolat csak az alany és az állítmány között lehet, ezek a mondat pillérei, fő részei, a két tag azonos rangú, például: *esőcseppek csillogtak.*
- b) Az **alárendelő** szó szerkezet tagjai nem egyenrangúak, az egyik a szó szerkezet *alaptagja*, a másik a *meghatározó tagja*. A meghatározó tagot bővítménynek is nevezzük. Az alaptagnak van alárendelve a bővítmény. Az alaptagról kérdezzük a meghatározó tagra, a bővítményre. A szó szerkezetet a bővítmény mondatrészszeréről nevezzük el. A szó szerkezet tagjait egymással nem cserélhetjük fel. Az alárendelő kapcsolatot az ábrázolásban így jelöljük:

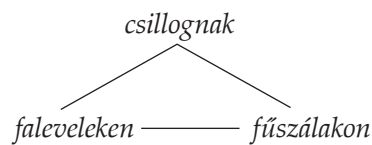
alárendelés:

Az alárendelő szó szerkezet fajtái:

- tárgyias szó szerkezet
- határozós szó szerkezet
- jelzős szó szerkezet.

- c) A **mellérendelő** szó szerkezetek tagjai azonos szerepűek, ugyanannak az alaptagnak a bővítményei, *halmozott mondatrészek*. Mondatrészi szerepük azonos, ezért egymással fölcserélhetők.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Olvassátok el a szó szerkezetekről szóló szöveget, és értelmezzétek közösen az olvasottakat!
Húzzátok alá azokat az állításokat, amelyek igazak a *mellérendelő* szó szerkezetre!

- A) Tagjai azonos rangúak, csak az alany és állítmány között lehetséges.
- B) Tagjai csak nem viszonyszói szavak lehetnek, van alaptagja és meghatározó tagja.
- C) Fajtaikat aszerint különböztetjük meg, hogy a bővítménynek mi a mondatrészi szerepe.
- D) Ugyanannak az alaptagnak a bővítményei és azonos szerepűek.
- E) Fajta szerint lehet tárgy, határozó és jelző szó szerkezet.
- F) Szórendjük fölcserélhető, hiszen mondatrészi szerepük azonos.

2. FELADAT

A felsorolt kifejezések segítségével fogalmazd meg, mi a mellérendelő szó szerkezet!

mondatbeli szerepük
azonos

a szó szerkezetek

szórendjük
felcserélhető

tagjai ugyan-
azon mondatrész
bővítményei

A mellérendelő szó szerkezet .....

.....

3. FELADAT

Hozz létre minél több szó szerkezetet a következő szavak felhasználásával:
piros (P), autó (A), suhan (S).

Határozd meg a szó szerkezetek fajtaikat!

.....

.....

.....

4. FELADAT

Válaszd ki, melyik illik a pontsorra, majd írd le!

alany
fő mondatrész
bővítmény
állítmány

5. FELADAT

Fejezd be a megkezdett mondatot!

Ha a mondat szavai alárendelő szó szerkezetet alkotnak, akkor a bővítmény tárgy vagy határozó vagy jelző lehet.

Abban a mondatban, melyet az osztály elemez, a szavak alárendelő szó szerkezetet alkotnak, de a bővítmény nem tárgy és nem jelző, tehát .....

.....

2. EGYSÉG

1. FELADAT

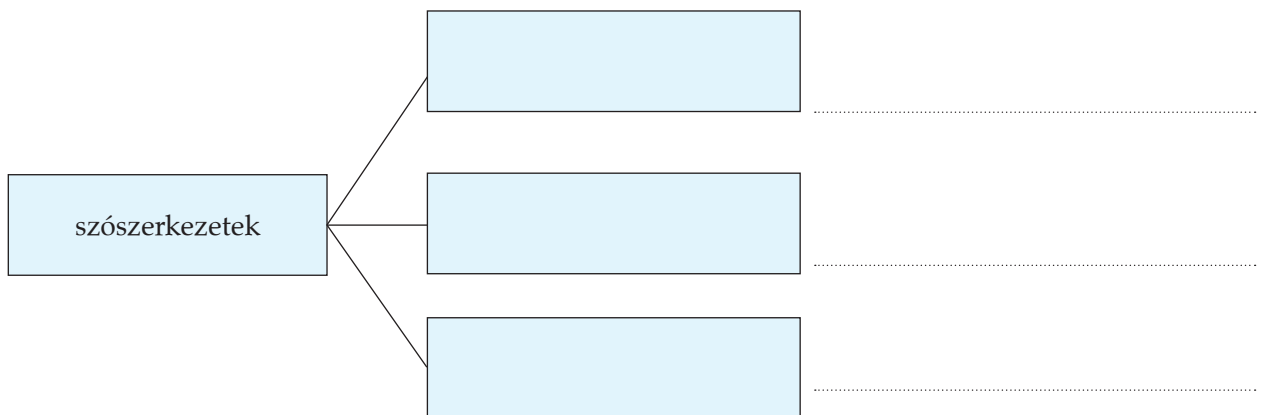
Húzd át, melyik nem illik a sorba! Indokold meg szóban a választásodat!

- a) a gyerekek nyaralnak   a bölömbika madár   barna és szemüveges   hétfő van
- b) határozós szó szerkezet   hozzárendelő szó szerkezet   tárgyas szó szerkezet
jelzős szó szerkezet

2. FELADAT

Képezz három csoportot a megadott szó szerkezetekből! A szó szerkezeteket a betűjelek segítségével rendezd az ábrába! Nevezd meg a csoportokat!

- A) szorgalmas és kitartó
B) verset mondok
C) a baba totyog
D) illatos tulipán
E) gyors vagy pontos
F) a Nap égitest

3. FELADAT

A tanárnő szerint:

KÉT TÁRGY EGYMÁSSAL VAGY MELLÉRENDELŐ VAGY ALÁRENDELŐ SZÓSZERKEZETET ALKOT.

A gyerekek az alábbi táblázatba foglalták véleményüket. Jelöld be, hogy mely esetekben igaz a tanárnő kijelentése, és mikor hamis!

ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
A két tárgy alárendelő és nem mellérendelő szó szerkezetet alkot.		
A két tárgy mellérendelő és nem alárendelő szó szerkezetet alkot.		
A két tárgy egymással mellérendelő és ugyanakkor alárendelő szó szerkezetet is alkot.		
A két tárgy egymással se mellérendelő, se alárendelő szó szerkezetet nem alkot.		

4. FELADAT

Péter és Pali is szeretné magával vinni kedvenc tárgyait a kirándulásra: néhány jó könyvet (**K**), egy rádiós magnót (**M**) és a sportfelszerelést (**S**). A bepakolásakor azonban kiderült, hogy a kocsiban a bőröndök mellett már csak két hely maradt: egyik a hátsó csomagtartóban, a másik az ülésen.

Írd a téglalapokba az egyes tárgyak nevét jelölő betűket!

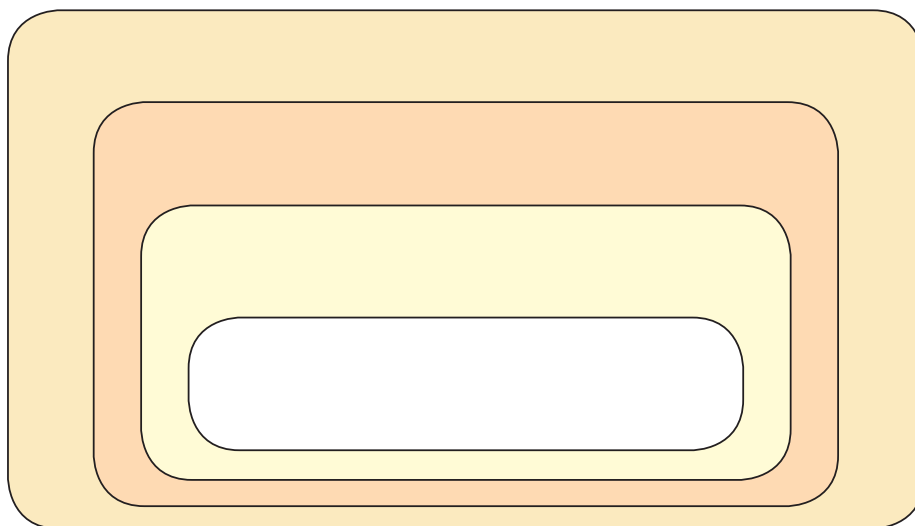
Csomagtartó	Hátsó ülés	Csomagtartó	Hátsó ülés
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

3. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be a megadott nyelvtani fogalmakat az ábra megfelelő részébe!

alárendelő szó szerkezet   mondat   határozós szó szerkezet   szó szerkezet

2. FELADAT

Írd a pontsorra a helyes következtetést!

Ha az alany alaptag, akkor van bővítménye.

Most az alanyak nincs bővítménye, tehát .....

3. FELADAT

Figyeld meg, miként alakítottuk át a mondatokat! A példa segítségével alkossd meg a hiányzó mondatokat!

a) A gyerekek leckét írnak.

→ A gyerekek leckét vagy levelet írnak.

A fiúk a téren játszanak.

→ .....

b) Az éjszakák már hűvösek.

→ Az őszi éjszakák már hűvösek.

Lehulltak a levelek.

→ .....

4. FELADAT

Mivel a gyerekeknek tetszett a korábbi játék, a tanárnő újabb kijelentéssel állt elő:

AZ ÁLLÍTMÁNY AKKOR ÉS CSAK AKKOR ALAPTAG, HA VAN BŐVÍTMÉNYE.

A fiúk az alábbi táblázatba foglalták véleményüket. Jelöld be, hogy mely állítások esetén igaz a tanárnő kijelentése, és mikor hamis!

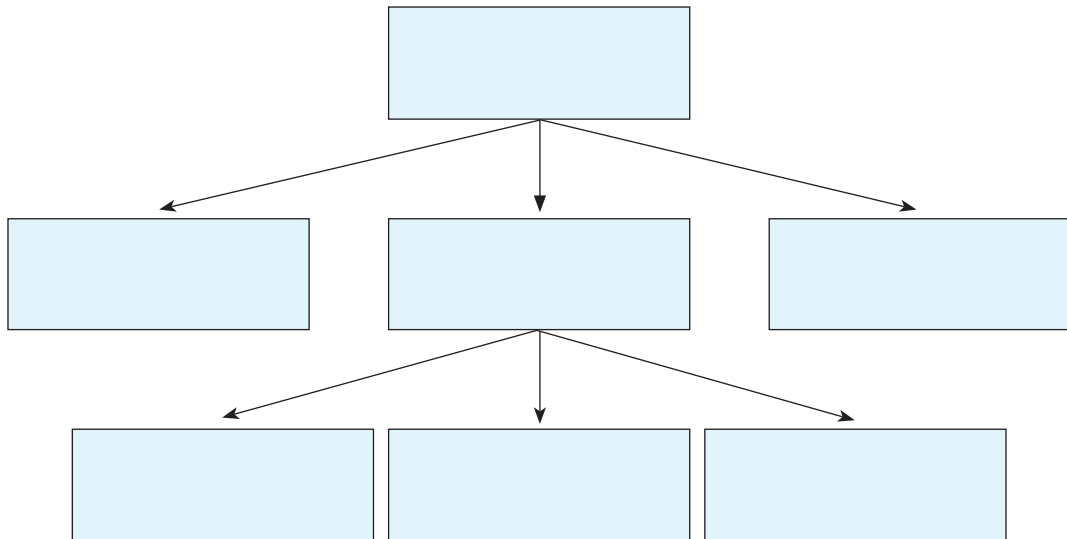
ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
Egy állítmány alaptag, és nincs bővítménye.		
Egy állítmány alaptag, és van bővítménye.		
Egy állítmány nem alaptag, és van bővítménye.		
Egy állítmány nem alaptag, és nincs bővítménye.		

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alább felsorolt fogalmakat írd be az ábra megfelelő helyére!

szószervezetek   tárgyas határozós   hozzárendelő szószervezetek jelzős   alárendelő szószervezetek mellérendelő szószervezetek

2. FELADAT

Írd a pontsorra a következtetést!

A fő mondatrészek vagy hozzárendelő, vagy alárendelő, vagy mellérendelő szószervezetet alkothatnak. Az alany fő mondatrész, tehát a mondatban alkothat:

.....
 .....
 .....

3. FELADAT

Válaszd ki, melyik illik a téglalapba, majd írd be!

alany
 hozzárendelő szószervezet
 tárgy
 mellérendelő szószervezet

4. FELADAT

Péter és Pali a balatoni nyaralás előtt azt is megtervezték, hogy sokat fognak sportolni az együtt eltöltött idő alatt: úsznak (Ú), vitorláznak (V), túráznak (T). Ehhez egy táblázatban tervet készítettek. A hét minden napján sportolnak valamit, azonban nincs két olyan nap, amikor ugyanazokat a tevékenységeket végeznék.

Te is készíts számukra egy lehetséges tervet!

Fogalmazd egy mondatot arról a napról, amikor többfélét sportolnak úgy, hogy a mondatban *halmozott állítmány* legyen!

.....

.....

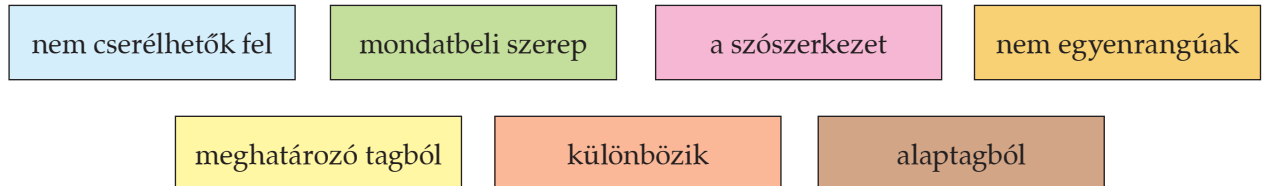
.....

5. EGYSÉG

1. FELADAT

A felsorolt kifejezések segítségével fogalmazd meg, mi az alárendelő szó szerkezet!

Az alárendelő szó szerkezet .....

.....

.....

2. FELADAT

Péter és Pali is kitalált egy ügyes feladványt, amelyben be kell fejezni a mondatot.
Írd a pontsorra a helyes választ!

Ha egy szó hozzárendelő szó szerkezet része, akkor bővíthető.

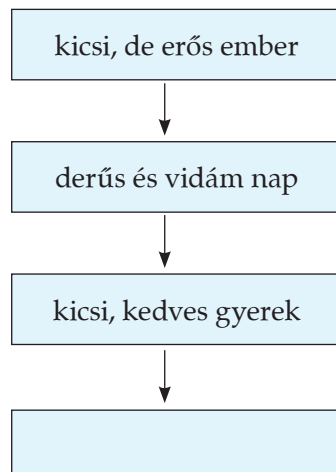
Ha ez a szó bővíthető, akkor alárendelő szó szerkezetet is alkothat.

Tehát ha egy szó hozzárendelő szó szerkezet része, akkor .....

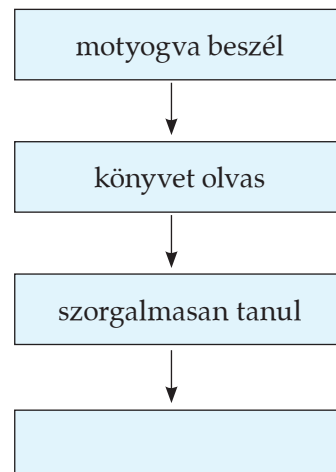
3. FELADAT

Milyen szabályosság figyelhető meg a szó szerkezetek váltakozásában!
Folytasd a sort!

a)

b)

c)

várákodik
várákodik az iskola előtt
régóta várákodik az iskola előtt
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. EFLADAT

Péter és Pali már hetekkel az utazás előtt azt tervezgették, hogy mit csináljanak a Balatonon. Mivel mindketten szeretik a logikai feladványokat, ezért készítettek egy-egy rejtvényt az ötleteikről. Te most Péterét fejtheted meg.

Peti a két halmaz közül az egyikbe azokat a cselekvéseket gyűjtötte össze, melyeket szívesen kipróbálna, a másikba a cselekvésekkel kapcsolatos ötleteket.

Írd le, milyen módon kapcsolódhatnak össze ezek!

cselekvések	ötletek
<div style="text-align: center;">írjunk</div> <div style="text-align: center;">főzzünk</div>	<div style="text-align: center;">mesét</div> <div style="text-align: center;">levelet</div> <div style="text-align: center;">halászlét</div>
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> <div style="width: 45%; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%;"></div> </div>

Írd az értelmes szó szerkezetek a pontsorra! .....

Állapítsd meg, milyen fajta szó szerkezetek ezek! .....

4. MODUL

A TÁRGYAS SZÓSZERKEZET JELLEMZŐI

A TÁRGYAS SZÓSZERKEZET

A tárgy a *kit?, mit? (kiket?, miket?)* kérdésre felelő mondatrész, a mondat egyik bővítménye. A tárgy asz szerkezet az alárendelő szószerkezetek egyik fajtája.

Cselekvésünk a valóságban gyakran irányul valamilyen dologra, sokszor létrehoz, eredményez valamit. A cselekvés megnevezése egyedül az igével nem mindig elegendő. Nem elég, ha csak azt mondom: *Kata leteszi a..... Anya megsüti a..... Azt is meg kell mondanom, mit tesz le, mit süt meg.*

A tárgy azt jelöli meg, hogy a cselekvés kire, mire irányul, vagy mit eredményez. Ezért szoktak beszélni a tárgy jelentése alapján iránytárgyról vagy eredménytárgyról.

A tárgy ragja : **-t**, pl.: labdát (de nem minden tárgy ragos pl.: engem).

A tárgy asz szerkezet alaptagja leggyakrabban az **igei állítmány** vagy **igenévv** kifejezett mondatrész.

A tárgy logikai szempontból lehet *határozott és határozatlan*. Ha a tárgy határozott, akkor az ige határozott, azaz tárgy asz ragozású.

Ha az igehez semmilyen tárgy sem kapcsolódik, vagy határozatlan tárgy a bővítménye, akkor általános ragozású az ige:

– általános ragozású az ige	– határozott (tárgyas) ragozású
– levelet írok	– a levelet írom
– egy képet festesz	– azt a képet fested
– valakit hív	– Katát hívja

A tárgy jellegzetes szófaja a **főnév**, de melléknév, számnév, névmás is lehet a mondat tárgya, ha azokat alkalmilag főnévi értelemben használjuk.

Például: Megvettem az *ajándékot*.

A *legnagyobb*at választottam.

Kettőt kérek.

Azt gondoltam. *Kit* keresel? *Téged* kérlek meg.

A **főnévi igenév** tárgyként nem veszi fel a **-t** ragot.

Például: Szeretek *énekelni*.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alábbi kifejezések felhasználásával fogalmazd meg, mi a tárgy!

a cselekvés mire irányul	a cselekvés mit eredményez	bővítmény	a cselekvés kire irányul
--------------------------	----------------------------	-----------	--------------------------

A tárgy .....

.....

.....

2. FELADAT

Balázsnak nagyon tetszik az osztálytársa, Ildi. Azon tanakodik, miként adja Ildi tudtára, hogy tetszik neki. Vegyen **virágot**? Írjon egy **levelet**? Esetleg készítse el a **leckéjét**? Nem bíz semmit a véletlenre, a három tervből egyszerre kettőt vet be a hódítás során.

Melyik kettőt választhatta?

Írd a négyzetekbe az egyes ötleteket!

--	--

--	--

--	--

--	--

3. FELADAT

Áthúzással jelöld meg, melyik nem illik a sorba! Szóban indokold meg a választásodat!

a) mondja a verset   tud gitározni   megkeresi a lehetőséget   felhívja a tudakozót

b) ebédet rendel   tudja a választ   lenyírja a füvet   téged keres   felteszi a lemezt

4. FELADAT

Ildit és Balázst benevezte az osztályfőnök egy nyelvtan versenyre. Az első forduló logikai feladványai először meglepték a versenyzőket, később azonban már maguk is megpróbálták hasonlót készíteni. Az alábbiakban ezeket olvashatod.

Ildiék első feladata így szólt:

Fejtsétek meg, hogy a táblázatban felsorolt esetek közül mikor igaz a következő kijelentés:

Egy tárgy vagy csak iránytárgy, vagy csak eredménytárgy.

Írj egy X jelet a táblázat megfelelő cellájába!

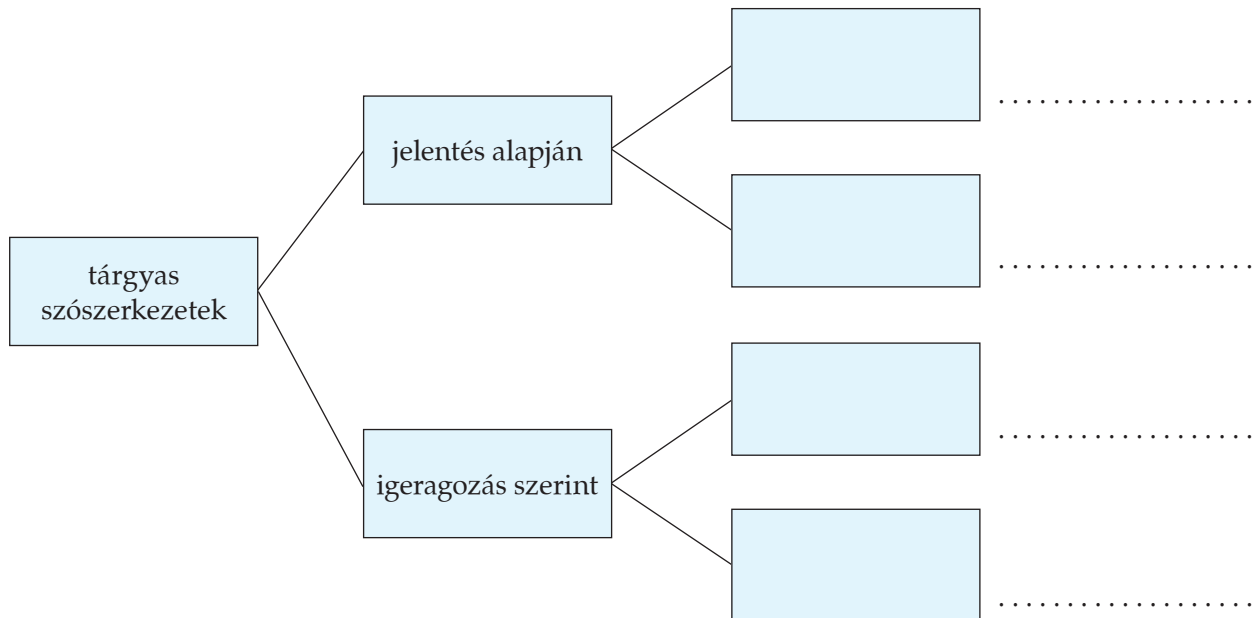
ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
Egy adott mondatban a tárgy iránytárgy és eredménytárgy egyszerre.		
Egy adott mondatban a tárgy egyszerre nem lehet iránytárgy és eredménytárgy.		
Egy adott mondatban a tárgy iránytárgy és nem eredménytárgy.		
Egy adott mondatban a tárgy se nem iránytárgy, se nem eredménytárgy.		

2. EGYSÉG

1. FELADAT

Csoportosítsd a példákat, majd nevezd meg a tárgy fajtáit! A szó szerkezetek betűjelét írd a megfelelő helyre!

- A) vendéget vár
- B) köti a sálát
- C) mesét mondok
- D) ruhát varr
- E) kérdezem a címet
- F) tervet rajzol
- G) sütöm a húst
- H) keresi a megoldást

2. FELADAT

Balázs és Ildi a nyelvtanverseny óta barátok lettek, és nyáron együtt fognak nyaralni a fiú családjával.

Milyen programokat szervezzenek? Ildi szeret táncolni (T). Balázs kedveli a strandot (S), és mindketten szívesen néznek filmeket (F).

Hogyan szervezze Balázs a programokat úgy, hogy egy nap csak kettőre kerüljön sor, de délelőtt és délután különböző tevékenységeket próbáljanak ki?

Írd a téglalapokba az egyes ötletek betűjelét!

3. FELADAT

Nyaraláskor egy este összeült a család, és Ildi apukája viccelődve így szólt a gyerekekhez:

No, ti versenygyőztesek! Én is adok nektek egy feladványt. Fejtsétek meg, hogy mikor igaz a következő állítás!

AZ IGE AKKOR ÉS CSAK AKKOR TÁRGYAS RAGOZÁSÚ, HA HATÁROZOTT TÁRGY KAPCSOLÓDIK HOZZÁ.

Írj egy X jelet a táblázat megfelelő cellájába!

ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
Az ige tárgyas ragozású, és a tárgy határozott.		
Az ige nem tárgyas ragozású, és a tárgy határozott.		
Az ige nem tárgyas ragozású, és a tárgy nem határozott.		
Az ige tárgyas ragozású, és a tárgy nem határozott.		

4. FELADAT

Írd a szó szerkezet mellé a megfelelő párt!

leckét írok	→	a leckét írom
olvasok egy cikket	→	olvasom a cikket
keresek valamit	→	keresem a tollamat
gyümölcsöt szedek	→	.....
tanulok egy verset	→	.....
várom valakit	→	.....

3. EGYSÉG

1. FELADAT

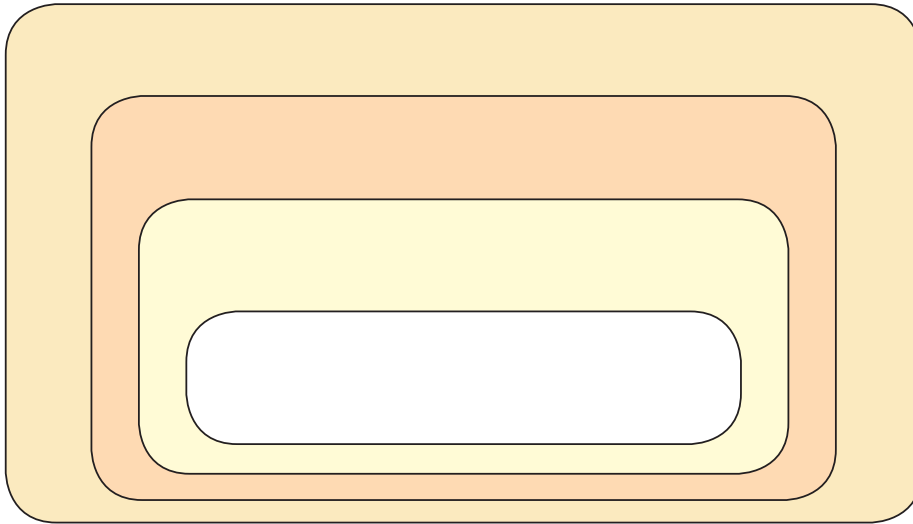
Írd az ábrába az alábbi fogalmakat!

mondatrész

tárgy

eredménytárgy

mondat

2. FELADAT

Írd a pontsorra a helyes befejezést!

Ha az ige általános ragozása, akkor határozatlan tárgy a bővítménye.

Most nem határozatlan tárgy a bővítmény, tehát.....

3. FELADAT

Válaszd ki, melyik illik az üres téglalapba, majd írd le!

alany
bővítmény
iránytárgy
alaptag

4. FELADAT

Ildi és Balázs ősszel elvállalta, hogy segíteni fogják egyik osztálytársukat, Ágit a tanulásban. Egyik alkalommal a következő feladványt adták a lánynak:

„Két halmazt látsz. Az egyikbe igéket írtunk, a másikba az igékhez tartozó tárgyakat. Hozz létre párokat!”

Segíts Áginak megoldani a feladatot!

IGÉK		TÁRGY	
írnék fessünk		verset képet újságot	
Cselekedjünk	Mit?	Cselekedjünk	Mit?

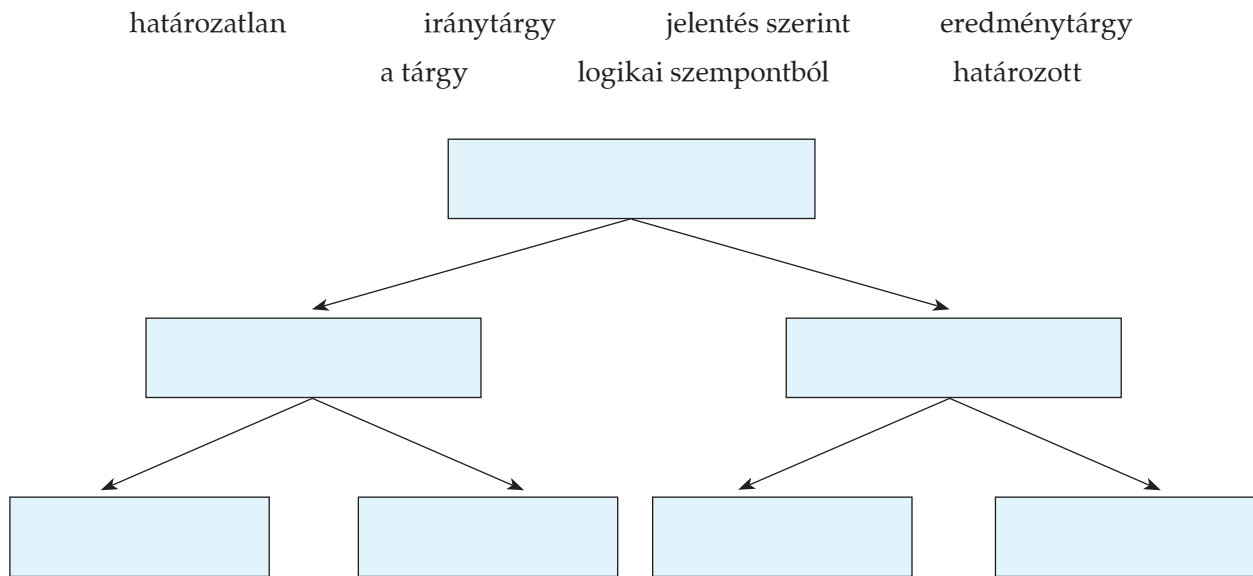
Melyik szó szerkezet az, amit a hétköznapi beszédben is használunk?

.....

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be az ábra megfelelő helyére az alább felsoroltakat!

2. FELADAT

Írd a pontsorra a helyes következtetést!

Az állítványhoz vagy határozott, vagy határozatlan tárgy kapcsolódik.

Most nem határozott tárgy kapcsolódik hozzá, tehát .....

3. FELADAT

Folytasd a sort, legalább két példát írd!

a) megoldja a feladatot   szeret énekelni   írja a leckét   tud táncolni

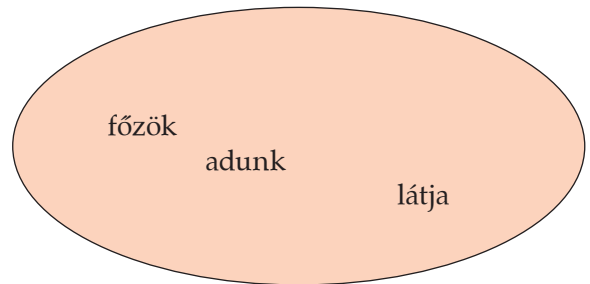
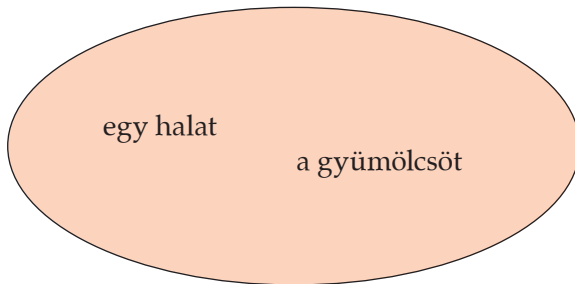
.....

b) fát ültet   engem szólít   vizet kér   emeld a lábad   virágot szed

.....

4. FELADAT

Írd a pontsorra a két halmaz szavaiból képezhető összes tárgyas szó szerkezetet!

.....

.....

.....

Húzd alá a helyes megoldásokat! Indokold válaszod!

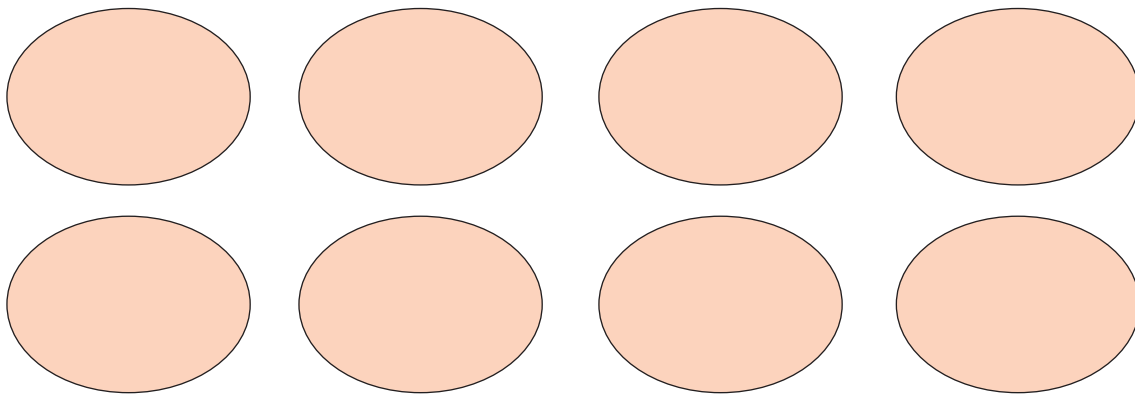
5. EGYSÉG

1. FELADAT

Ha hűvösebb az idő, jólesik egy kicsit kirándulni. Balázs és Ildi a barátaikkal túrázni készül. Mit vigyennek magukkal? Csak a legfontosabbakat: vizet (**V**), szendvicset (**SZ**) és gyümölcsöt (**GY**). Segítségként Éva mindegyikből több kisebb csomagot készített. Az útravaló elosztásánál azonban kisebb vita támadt a fiatalok között.

Segíts nekik! Hogyan osszák szét a csomagokat a hét résztvevő között úgy, hogy senkinek se legyen a táskájában ugyanaz? Az erősebbek nemcsak egy, hanem akár több csomagot is eltehetnek a hátizsákba.

Írd a halmazokba, milyen útravalók lehetnek a csomagokban! A megoldásnál betűjeleket használj!

2. FELADAT

Az alábbi kifejezések felhasználásával fogalmazd meg, mi a tárgyas szó szerkezet!

A tárgyas szó szerkezet olyan

.....

3. FELADAT

Írd a pontsorra a helyes következtetést!

Ha az ige tárgyas ragozású, akkor határozott tárgy kapcsolódik hozzá.

Ha határozott tárgy kapcsolódik egy igehez, akkor általában határozott névelőt kap a tárgy.

Tehát ha az ige tárgyas ragozású, akkor .....

4. FELADAT

Alakítsd át a mondatot a példának megfelelően!

A költő *megírja* a verset.

→ Az előadóművész *szavalja* a verset.

A festőművész *alkotja* a képet.

→ .....

..... → Családunk új házat *keres*.

5. MODUL

A SZÓÖSSZETÉTELEK

A SZÓÖSSZETÉTELEK

A szóösszetétel a szóalkotásnak a legtermékenyebb módja.

Szóösszetételnek nevezzük azt a szóalkotási módot, amelynek segítségével két szót egyetlen új szóvá illesztünk össze (*fény + kép = fénykép*). Az így keletkezett nyelvi egység neve: összetett szó. Az összetett szó jelentése más, több vagy kevesebb, mint az alkotó elemek jelentése egyenként.

Az összetett szó részei: előtag + utótag. Az összetett szó alkotóelemei maguk is lehetnek már összetett szavak: *fényképalbum, gyalogátkelőhely*. Az ilyen szóösszetételeket többszörösen összetett szavaknak nevezzük.

A szóösszetételeket két nagy csoportra oszthatjuk: alárendelő szóösszetételek és mellérendelő szóösszetételek.

Az **alárendelő** szóösszetételek két önálló szó összetapadásából keletkeznek. Az előtag az utótagnak alá van rendelve, az utótaggal kérdezni tudunk az előtagra. A kérdésből tudjuk megállapítani, hogy milyen nyelvtani viszony van a tagok között:

- *alanyi* pl. napsütötte (mi sütötte?), szavahihető
- *tárgyas* pl. világjáró (mit járó?), egyetért
- *határozós* pl. fülbemászó, földönfutó
- *jelzős* pl. narancssárga, barátfüle, háztető

Vannak olyan alárendelő szóösszetételek, amelyekben nem tudjuk pontosan meghatározni, hogy milyen nyelvtani viszony van a tagok között, csak hosszabb körülírással tudjuk a jelentést megmagyarázni, ezeket a szóösszetételeket *jelentéstömörítő* szóösszetételeknek nevezzük. Pl.: csigalépcső (csiga alakú lépcső), zenegép, villanyszámla, házasságlevél.

A **mellérendelő** szóösszetétel tagjai azonos szófajúak, egyenrangúak, nem lehet kérdezni az utótagból az előtagra pl.: hírnév, adásvétel, búbánat, rúgkapál, tarkabarka.

A mellérendelő összetett szavakat aszerint csoportosítjuk, hogy miként alkotjuk őket:

- *valódi* mellérendelő szóösszetételt két önálló szó összekapcsolásával alkotunk: adásvétel, szerteszét, búbáj, szóbeszéd
- a *szóismétlések* ugyanannak a szónak a kettőzésével keletkeznek: néha-néha, csak-csak, egy-egy, addig-addig
- az *ikerszók* úgy keletkeznek, hogy az utótagban megismételjük az előtagot, de hangalakbeli különbséggel: ripsz-ropsz, cseng-bong, limlom, locspocs, diribdarab.

1. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alábbi kifejezések felhasználásával fogalmazd meg, mi a szóösszetétel!

két vagy több szót

új szó

egyetlen

szóalkotási mód

A szóösszetétel

.....

2. FELADAT

Bence és Boglárka testvérek. Szeretnék szüleiket karácsonyra meglepni néhány általuk készített ajándékkal, de bajba kerültek: a virágcsokor (V), a falinaptár (F) és az asztaldísz (D) összeállítása együtt túl sok időt venne igénybe, ezért csak kettőt készítenek.

Melyik kettőt választhatták a gyerekek?

Írd az üres téglalapokba az egyes ajándékok betűjelét!

--	--

--	--

--	--

--	--

3. FELADAT

Húzd át, melyik nem illik a sorba! Választásodat szóban indokold meg!

a) dércsípte   porlepte   hófödte   rúgkapál   eszeveszett

b) napraforgó   földönfutó   egyetért   messzelátó   fülbemászó   útonálló

4. FELADAT

Bence és Boglárka élete egy idő óta alaposan megváltozott. Ennek oka, hogy a mama minden ebédhez mellékelte egy logikai feladványt. A gyerekek egy hónap múlva osztályelsőkk lettek...

Az alábbiakban az anyuka egyik ötletes feladványát olvashatod. Oldd meg!

Fejtsétek meg, hogy a táblázatban felsorolt esetek közül mikor igaz a következő kijelentés:

EGY ÖSSZETETT SZÓ VAGY CSAK ALÁRENDELŐ, VAGY CSAK MELLÉRENDELŐ.

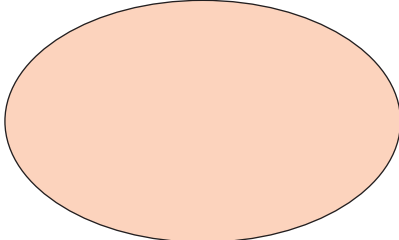

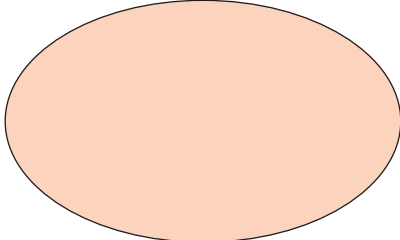

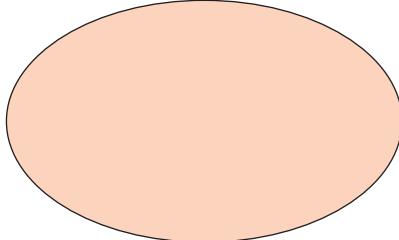
Tegyétek egy X jelet a táblázat megfelelő cellájába!

ÁLLÍTÁS	IGAZ	HAMIS
Egy összetett szó egyszerre alárendelő és mellérendelő is.		
Egy összetett szó alárendelő, de nem mellérendelő.		
Egy összetett szó se nem alárendelő, se nem mellérendelő.		
Egy összetett szó mellérendelő, de nem alárendelő.		

2. EGYSÉG

1. FELADAT

Képezz három csoportot az alábbi szavakból!
Nevezd meg az egyes csoportokat!

néha-néha	tarkabarka	hírnév icipici	irkafirka addig-addig	ikerszó-	dúsgazdag
					

2. FELADAT

Az alábbi három szóból alkoss minél több kéttagú összetételt! Írd a pontsorra a megoldást!

táska, öv, csat

.....
.....

Húzd alá a helyes alakokat!

3. FELADAT

Bence mamája rejtvényekkel szórakoztatta a gyerekeket. A második napi rejtvény a következő volt:

AZ ÖSSZETETT SZÓ AKKOR ÉS CSAK AKKOR MELLÉRENDELŐ, HA AZ ÖSSZETÉTEL TAGJAI EGYENRANGÚAK.

Boglárka most is azonnal rávágta, hogy ő ismer olyan mellérendelő szót, aminek a tagjai nem egyenrangúak. Bence természetesen vitába szállt vele.

Te kinek adsz igazat? Karikázd be az igaz és húzd át a hamis állítás betűjelét!

- A) Az összetett szó nem mellérendelő, és az összetétel tagjai egyenrangúak.
- B) Az összetett szó mellérendelő, és az összetétel tagjai egyenrangúak.
- C) Az összetett szó mellérendelő, és az összetétel tagjai nem egyenrangúak.
- D) Az összetett szó nem mellérendelő, és az összetétel tagjai sem egyenrangúak.

4. FELADAT

A megadott minta alapján folytasd a sort!

fénykép – képkkeret – keretszám – számnév – névnap – napfény

szó ..... – ..... – .....
..... – .....
jég ..... – ..... – .....
..... – .....

3. EGYSÉG

1. FELADAT

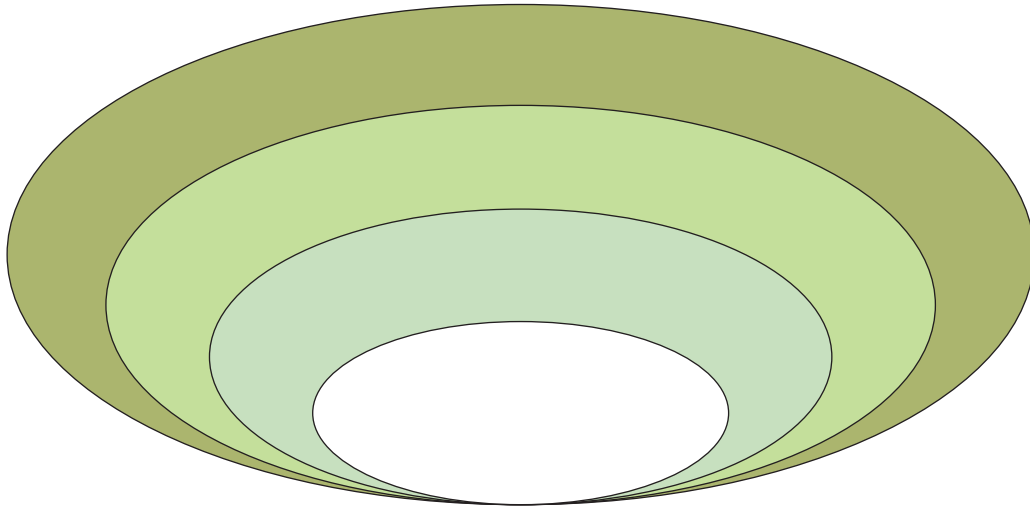
Az alábbi szavakat és nyelvtani fogalmakat írd be az ábra megfelelő helyére!

ikerszó

szóösszetétel

mellérendelő összetett szó

zenebona

2. FELADAT

a) Válaszd ki, melyik illik az üres téglalapba, majd írd le!

szóismétlés
mellérendelő szóösszetétel
jelzős szóösszetétel
valódi szóösszetétel

b)

szóalkotási mód
alárendelt szóösszetétel
mellérendelt szóösszetétel
tárgyas szóösszetétel

3. FELADAT

Boglárka az iskolában az összetett szavakról tanult, ezért testvére, Bence egy rejtvényt eszelt ki számára. Két halmazba szavakat írt, és megkérte hűgát, alkosson a megadott szavakból minél több értelmes, két tagból álló összetételt. Boglárka nem tudta, melyik összetétel értelmes, ezért megpróbált mindent összekapcsolni.

Alkoss a megadott szavakból minél több összetételt!

ELŐTAG	UTÓTAG
újság levél	cím papír szekrény
ÖSSZETÉTELEK	
<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> <div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 100px; height: 50px;"></div> </div>

Írd a valódi összetételeket a pontsorra!

.....

4. FELADAT

Az újabb rejtvényt már Boglárka tette fel. Fejezd be a mondatot!

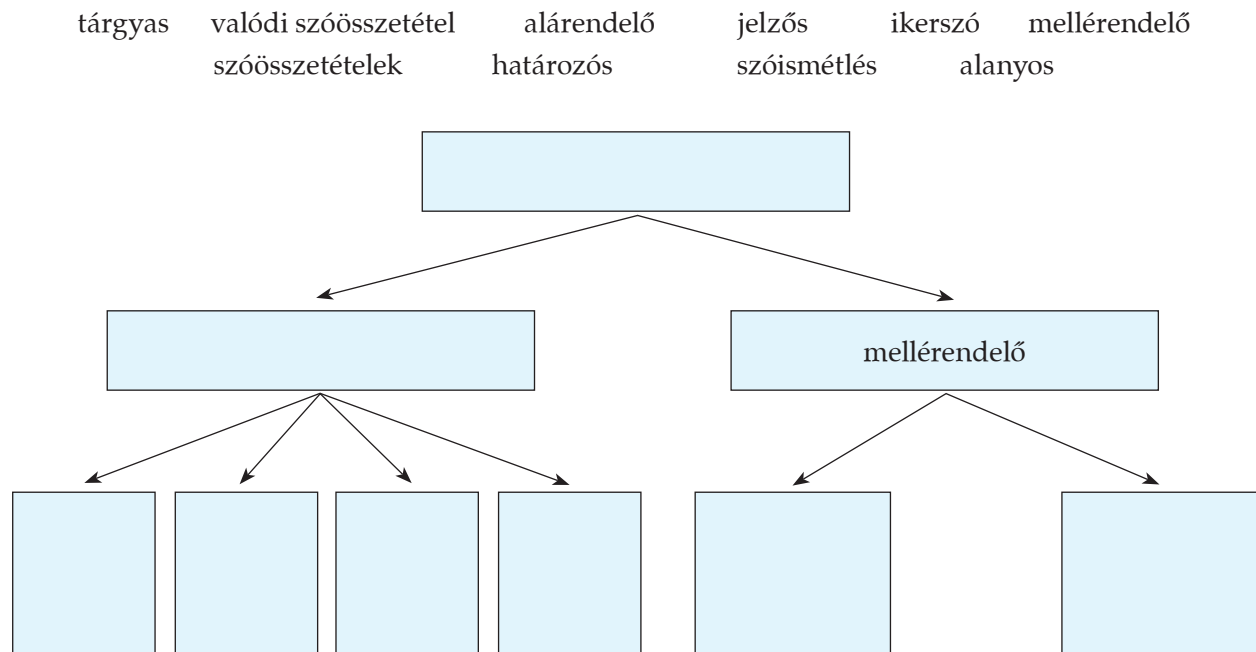
Ha a szóösszetétel alárendelő, akkor lehet kérdezni az utótaggal az előtagra. Most nem lehet az utótaggal az előtagra kérdezni, tehát .....

4. EGYSÉG

1. FELADAT

Írd be az ábrába a felsorolt nyelvtani fogalmakat!

2. FELADAT

Írd a pontsorra a helyes befejezést!

Ha az összetett szó jelzős alárendelés, akkor az összetétel minőségjelzős vagy mennyiségjelzős vagy birtokos jelzős.

A vizsgált összetett szó nem mennyiségjelzős és nem minőségjelzős, tehát .....

.....

3. FELADAT

Folytasd a szóösszetételek sorát legalább két, három szóval!

a) kencefice, háztető, limlom, repülőtér .....

.....

b) vas, vasút, vasútvonal, vasútvonal-fejlesztés

tűz .....

.....

5. EGYSÉG

1. FELADAT

Az alábbi kifejezések felhasználásával fogalmazd meg, mi az ikerszó!

megismételjük

mellérendelő
szóösszetétel

bizonyos hangalakbeli
különbséggel

utótagban előtagot

Az ikerszó olyan .....

.....

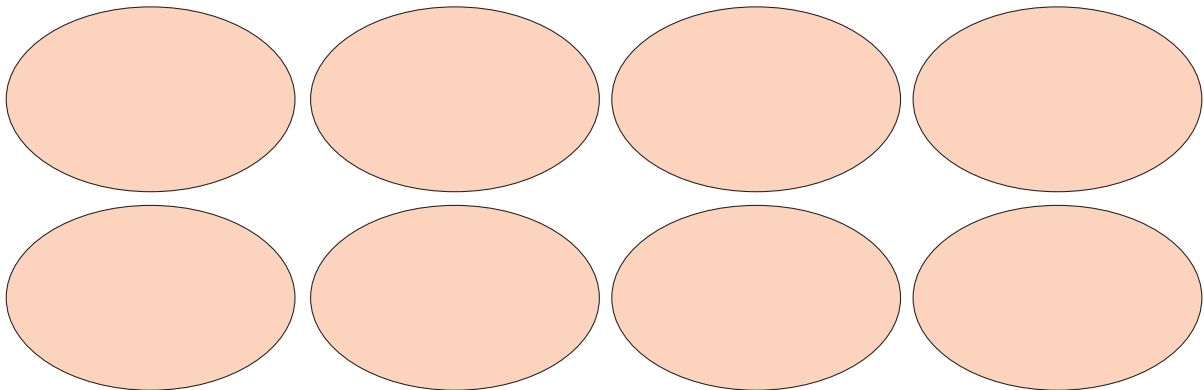
2. FELADAT

Bence és Boglárka szeretnek rejtvényeket írni. Boglárka például osztálytársai számára a következő játékos fejtörőt eszelte ki:

Mókus család kedvence a mogyorókrémes torta. Hiába készített azonban Mókus mami minden nap ebből a finomságból, sosem tudta megtölteni a hét mókuskölyök gyomrát, és a menü is unalmas volt egy idő után.

Segíts Mókus maminak! Hogyan állítsa össze a heti étrendet minél változatosabban úgy, hogy a 3 alapanyag (mogyoró: **M**, torta: **T**, krém: **K**) valamelyike vagy a belőlük készült étel szerepeljen benne?

Írd a halmazokba az alapanyagok vagy az elkészült étel nevének kezdőbetűjét!

3. FELADAT

Írd a pontozott sorra a helyes befejezést!

Ha a szóösszetétel alárendelő, akkor az utótaggal kérdezni tudunk az előtagra.

Ha az utótaggal kérdezni tudunk az előtagra, akkor meg tudjuk állapítani a nyelvtani viszonyt a tagok között.

Tehát ha az összetétel alárendelő, akkor .....

.....

4. FELADAT

Figyeld meg, miként alkottunk szavakat! Alkoss te is szavakat!

a) énekkar → karének

házsor → .....

vízálló → .....

b) fénykép → képkeret → keretszám → .....

..... → ..... → .....